ВАЛЕНЦІЙ ВАНЬКОВІЧ

Валентий Ванькович VALENTY VANKOVICH

ВАЛЕНЦІЙ ВАНЬКОВІЧ

Валентий Ванькович VALENTY VANKOVICH

Славутыя мастакі з Беларусі
Знаменитые художники из Беларуси
Famous artists from Belarus

Мінск
Выдавецтва
«Беларусь»

УДК [75(476)+929Ваньковіч](084.1)
ББК 85.143(4Беи)я6
В15

Серыя заснавана ў 2012 годзе

Аўтар ідэі і каардынатар праекта *У. І. Пракапцоў* —
дырэктар Нацыянальнага мастацкага музея
Рэспублікі Беларусь, кандыдат мастацтвазнаўства

Аўтар тэксту і складальнік *Н.В. Сычова*

*Выданне ажыццёўлена па заказу і пры фінансавай падтрымцы
Міністэрства інфармацыі Рэспублікі Беларусь*

Нацыянальны мастацкі музей Рэспублікі Беларусь выказвае падзяку Літоўскаму мастацкаму музею (дырэктар *Рамуальдас Будрыс*), Нацыянальнаму музею ў Варшаве (дырэктар *Агнешка Маравіньска*), Музею літаратуры імя Адама Міцкевіча ў Варшаве (дырэктар *Яраслаў Клейноцкі*) і Польскаму інстытуту ў Мінску (дырэктар *Пётр Казакевіч*) за прадастаўленыя выявы твораў Валенція Ваньковіча і дапамогу

ISBN 978-985-01-0939-2

© Сычова Н.В., тэкст, складанне, 2012
© Нацыянальны мастацкі музей
Рэспублікі Беларусь, фота, 2012
© Выдавецтва «Беларусь», 2012

Валенцій Вільгельм Ваньковіч — адзін з нешматлікіх беларускіх мастакоў XIX ст., які пакінуў след не толькі ў культуры сваёй Бацькаўшчыны, але і атрымаў вядомасць далёка за яе межамі. Імя выдатнага мастака Валенція Ваньковіча (1800—1842) непарыўна звязана з Беларуссю: тут ён з'явіўся на свет, тут нарадзіліся яго дзеці, тут правёў ён самы працяглы перыяд свайго творчага жыцця, стварыўшы мноства партрэтаў сваіх сяброў, сваякоў, мясцовых шляхціцаў.

Таленавіты жывапісец, ён стаў самым яркім рамантыкам у беларускім мастацтве XIX ст. Ваньковіч належаў да пакалення Міцкевіча і Пушкіна, быў знаёмы з абодвума і пісаў іх партрэты. Створаны ім «Партрэт Адама Міцкевіча на скале Аю-Даг» (1828) быў для сучаснікаў і застаецца да гэтага часу не менш вядомым і любімым, чым сам паэт.

Нарадзіўся мастак 12 мая 1800 г. у радавым маёнтку Калюжыцы Ігуменскага павета Мінскай губерні (цяпер Бярэзінскі раён Мінскай вобласці) у сям'і патомнага суддзі Мельхіёра Ваньковіча і Схаластыкі Гарэцкай, сястры апальнага пасля паўстання 1830 г. паэта Антона Гарэцкага.

Атрымаў тыповую для беларускіх шляхціцаў пачатку XIX ст. адукацыю: спачатку Полацкая езуіцкая акадэмія (1811—1818), дзе ён захапляецца жывапісам, шмат капіюе і малюе з натуры; затым аддзяленне літаратуры і прыгожых мастацтваў Віленскага ўніверсітэта (1818—1824), калі малады мастак спрабуе сябе ў партрэце, самым распаўсюджаным і запатрабаваным тады жанры. Па рашэнні Са-

вета Віленскага ўніверсітэта для завяршэння мастацкай адукацыі Ваньковіча накіравалі ў Імператарскую акадэмію мастацтваў у Пецярбургу (1825—1828). За дыпломную праграму «Подзвіг кіяўляніна ў 988 годзе» Ваньковічу прысуджаюць Малы залаты медаль. У 1828 г. у Пецярбургу ж па замове Таварыства заахвочвання мастакоў ён стварыў свой самы вядомы твор: «Партрэт Адама Міцкевіча на скале Аю-Даг», які стаў цяпер візітнай карткай яго творчасці. Партрэт з'явіўся на выставе ў сценах акадэміі і выклікаў хвалебныя водгукі. Гэта быў першы поспех, гучнае грамадскае прызнанне яго таленту, што прымусіла мастака марыць аб славе. У далейшым гэтая мара прывядзе яго ў Парыж.

Для Ваньковіча 1820-я гг. — гэта Вільня і Пецярбург, гэта час вучобы і надзей, яго станаўлення як мастака і асобы, пошукаў сваёй непаўторнасці. У гэты час ён стварае такія графічныя і жывапісныя работы, як «Пеўчыя Віленскага кафедральнага сабора» (1819—1820), «Аўтапартрэт» (1820), серыю невялікіх партрэтаў сяброў па Віленскаму ўніверсітэту — членаў тайных студэнцкіх таварыстваў, пасля вядомых паэтаў і грамадскіх дзеячаў: Францішка Малеўскага, Эдварда Адынца, Юльяна Корсака і інш.; а таксама партрэт віяланчэліста Караля Ліпіньскага, пецярбургскія партрэты піяністкі Марыі Шыманоўскай, Адама Міцкевіча, Аляксандра Пушкіна, у якіх выкарыстаны прыёмы парадных партрэтаў: грунтоўна выбудаваная кампазіцыя, складаныя развароты фігур, багацце аксесуараў.

У лютым 1829 г. Ваньковіч вяртаецца ў Мінск. У яго дзве майстэрні — у Малой Сляпянцы (маёнтак у 2 км ад Мінска, які дастаўся яму ў спадчыну) і ў Мінску, дзе ён працуе разам з сябрам Чэславам Манюшкам. Піша партрэты бацькі, сястры Станіславы Гарноўскай, Дамініка Манюшкі, дзядзькі Антона Гарэцкага, жонкі Анэлі з дзецьмі, мясцовых шляхціцаў. За партрэты, «пісаныя з натуры», Пецярбургская Імператарская акадэмія мастацтваў 21 верасня

1832 г. удастоіла яго звання «прызначанага» ў акадэмікі і прапанавала для атрымання звання акадэміка напісаць сямейны партрэт з фігурамі ў поўны рост. Ці пісаў ён такую праграму, невядома, аднак дакументаў аб атрыманні ім звання акадэміка ў архівах не знайшлі.

1830-я гг. — час сталасці і ўпэўненасці ў сабе і сваёй творчасці, час больш глыбокага зразумення людзей. У напісаных Ваньковічам у гэты час партрэтах людзі намаляваныя, як правіла, у натуральных позах, за паўсядзённымі справамі, сярод звыклых рэчаў. Нішто не трывожыць супакой і мірны ход іх жыцця (партрэты пары Пясецкіх, пары Тавяньскіх). Няма знешніх яркіх эмоцый і бурных падзей, нават такую гістарычна пафасную постаць, як Напалеон, ён піша ў стане глыбокага роздуму-здранцвення і гранічнай засяроджанасці («Напалеон ля вогнішча», 1834). Унутраная напружанасць вобразаў хутчэй адгадваецца, выяўляецца выразнымі сродкамі жывапісу. Чалавек у партрэтах Ваньковіча не расхінае душу насустрач свету, не адкрывае яе, а нібыта адмяжоўваецца ад яго; глядзіць на свет праз прызму сваіх душэўных перажыванняў. Для мастака-рамантыка характэрна менавіта такое ўспрыманне і адчуванне рэчаіснасці. Трагізм большасці вобразаў, створаных мастаком, у іх адчужанасці і адзіноце, у іх пагружанасці ў сябе. Рамантычнае, трагічнае проціпастаўленне чалавека і яго атачэння, непрыманне гэтага атачэння эмацыйна ўзмоцнена зваротам Ваньковіча да традыцый сармацкага партрэта[1], які меў папулярнасць на беларускіх, польскіх і ўкраінскіх землях у XVI—XVII стст. Ён уводзіць элементы

[1] Сармацкі партрэт — найбольш нацыянальна-самабытная форма партрэтнага жывапісу XVII—XVIII стст., якая склалася ў старапольскім мастацтве ў канцы XVI ст. і адлюстроўвае своеасаблівасць ідэалогіі і грамадска-палітычнага ладу краіны з выбарным каралём і засіллем уплывовай арыстакратыі. Сармацкі партрэт быў характэрны не толькі для польскай, але таксама для ўкраінскай і беларускай культур XVII—XVIII стст.

старадаўняга партрэта ў тканіну апавядання пра сваіх сучаснікаў. Да такіх элементаў мы можам аднесці і пэўную застыласць пастаў, і стрыманыя эмоцыі мадэляў, нібы ўжо паглыбленых у вечнасць, і дэманстрацыю, насуперак усім сучасным гістарычным абставінам, саслоўнаму шляхецкаму гонару, які заўважаецца ва ўсім абліччы яго персанажаў (партрэты прадвадзіцеля дваранства Слонімскага павета Войцэха Пуслоўскага, дзядзькі мастака Антона Гарэцкага).

Складаная палітычная абстаноўка пасля паўстання 1830—1831 гг. і жаданне пазнаёміцца з сучасным станам еўрапейскага мастацтва падахвочваюць Ваньковіча ў ліпені 1839 г. пакінуць Мінск. Ён працуе і выстаўляецца ў Берліне, Дрэздэне, Мюнхене, а 15 верасня 1841 г. прыязджае ў Парыж.

У Парыжы пачынаецца новы этап у творчасці Валенція Ваньковіча, які працягваўся зусім нядоўга і завяршыўся са смерцю мастака. Відавочна, з-за расчараванняў, стомленасці і хваробы ў ім узраслі містычныя настроі, падтрыманыя даўнім сябрам філосафам Анджэем Тавяньскім. Яны вызначалі, у першую чаргу, выбар тэм. Так, пражыўшы ў Парыжы паўгода (з верасня 1841 па май 1842), сустрэўшыся са сваімі роднымі і сябрамі пасля дзесяцігадовай разлукі, Валенцій не спяшаецца нікога захаваць у партрэце. Мастак некалькі разоў паўтарае малюнак Хрыста, выкарыстоўваючы тып, створаны італьянскім мастаком XVII ст. Гвіда Рэні; звяртаецца да вобраза Напалеона, тлумачачы яго ў сімволіка-алегарычным ключы («Апафеоз Напалеона», 1841; «Напалеон над разарванай картай Еўропы», 1841); а свайго самага блізкага сябра, Адама Міцкевіча, адлюстроўвае на велізарным палатне ў поўны рост, у рэзкім разварoце, сагнёным у нязручнай паставе («Імправізуючы Міцкевіч», 1841). Адзіны партрэт, які быў створаны мастаком у гэты перыяд, — яго ўласны. Ён быў напісаны незадоўга да смерці. Вобраз мастака напоўнены невымоўным ціхім сумам і ў той жа час пачуццём улас-

най годнасці, нават нейкай ганарлівасцю і ўсведамленнем завяршэння зямнога шляху. Ён быццам прымірыўся ўжо з хуткім сыходам у іншы свет і гэтым аўтапартрэтам развітваўся з усім дарагім, што заставалася на зямлі пасля яго. Гэты твор — адзін з самых шчырых і глыбокіх не толькі ў серыі яго аўтапартрэтаў, але і ў творчасці Ваньковіча ў цэлым. Па велізарнай лірычнай сіле побач з ім можна паставіць, мабыць, толькі партрэт яго жонкі з дзецьмі, напісаны ў 1834 г. у Малой Сляпянцы, маёнтку мастака. Выява лагоднай мілавіднай маладой жанчыны ў атачэнні дзіцячых галовак і фігурак ахутана гульнёй сонечных блікаў і нібы сама выпраменьвае гэтае сонечнае святло. Такую пяшчоту і любоў уклаў у партрэт мастак, што гэты жаночы вобраз працягвае хваляваць і нашых сучаснікаў.

Сілы мастака падарваныя, хвароба прагрэсіруе, і 12 мая 1842 г., прадыктаваўшы сябру Адаму Міцкевічу завяшчанне, ён памірае ў росквіце творчых сіл. За сваё кароткае жыццё ён паспеў стварыць шмат твораў, з якіх захавалася толькі невялікая частка.

Валенцій Ваньковіч — выдатны майстар партрэта першай паловы XIX ст. На сваіх палотнах ён захаваў цэлую эпоху ў канкрэтных непаўторных асобах. Яго мадэлі поўныя жыцця, з гэтымі персанажамі можна гутарыць і зазіраць ім у вочы, яны могуць распавесці шмат цікавага аб сваім часе, аб сваіх палітычных прыхільнасцях і духоўных шуканнях, аб ціхім сямейным шчасці і пакутах расстанняў.

Яго партрэты рассеяныя па ўсім свеце: захоўваюцца ў музеях Літвы, Польшчы, Францыі, Расіі. Многія працы знаходзяцца і ў прыватных калекцыях нашчадкаў тых, каго мастак пісаў у першай палове XIX ст. Можа быць, таму да гэтага часу не існуе ні вялікай манаграфіі, ні поўнага каталога спадчыны В. Ваньковіча.

Няма яго твораў, на жаль, у Беларусі, на радзіме жывапісца, таму пры стварэнні гэтага невялікага альбома Нацыянальны мастацкі

музей Рэспублікі Беларусь і яго філіял «Дом Ваньковічаў. Культура і мастацтва першай паловы XIX ст.»[2] па ілюстрацыйны матэрыял звярталіся да сваіх калегаў у іншых краінах.

Дадзены альбом з'яўляецца першай спробай пазнаёміць беларускіх аматараў мастацтва з творчасцю выдатнага майстра.

Біяграфія Валенція Ваньковіча ў датах

1800, 12 мая — нарадзіўся ў радавым маёнтку Калюжыцы Ігуменскага павета Мінскай губерні (цяпер Бярэзінскі раён Мінскай вобласці) у сям'і патомнага суддзі Мельхіёра Ваньковіча і Схаластыкі з роду Гарэцкіх.

1811 — паступіў у Полацкі езуіцкі калегіум (з 1813 г. акадэмія), дзе правучыўся да 1818 г.

1818 — паступіў у Віленскі ўніверсітэт да прафесара жывапісу Яна Рустэма. Правучыўся да 1824 г. Створаны шматлікія партрэты сяброў, якія ўваходзілі ў таварыствы філаматаў і філарэтаў (невялікія па фармаце, выкананы тушшу, гуашшу, пастэллю).

1824 — па прадстаўленні Я. Рустэма Савет Віленскага ўніверсітэта накіроўвае яго як лепшага вучня на 2 гады ў Імператарскую акадэмію мастацтваў у Санкт-Пецярбургу для ўдасканалення майстэрства.

1825 — узяў шлюб з пінскай шляхцянкай Анэляй з Растоцкіх.

1825—1827 — вучоба ў Пецярбургу, якая завяршылася атрыманнем Малога залатога медаля за дыпломную працу «Подзвіг маладо-

---

[2] Адкрыты ў 2000 г. да 200-годдзя з дня нараджэння мастака ў доме яго кузена Эдварда Ваньковіча на былой Валоскай вуліцы (цяпер вул. Інтэрнацыянальная, 33а), дзе Валенцій бываў частым госцем. Тут прадстаўлены факсімільныя копіі з карцін і дакументаў, звязаных з імем Валенція Ваньковіча, а таксама арыгінальныя жывапісныя творы яго сучаснікаў.

га кіяўляніна ў 988 годзе» з правам стажыроўкі за мяжой. Паездка адкладаецца. Мастак заставаўся ў Пецярбургу да канца 1828 г.

1827, 24 кастрычніка — нараджэнне першынца, Адама.

1828 — стварэнне, па замове Таварыства заахвочвання мастакоў, партрэта Адама Міцкевіча («Міцкевіч на скале Аю-Даг») і паказ яго ў сценах Акадэміі мастацтваў. Створаны партрэт піяністкі М. Шыманоўскай.

1829, люты — вяртанне ў родны Мінск, у маёнтак Малая Сляпянка, дзе ён будзе жыць да ліпеня 1839 г. Створаны шматлікія партрэты па заказах мясцовай шляхты, сярод іх: Войцэха Пуслоўскага і яго сям'і, пары Пясецкіх, пары Тавяньскіх, губернатара Мінска Вікенція Гечан-Гецэвіча, партрэт жонкі з дзецьмі і інш.

1829, 24 снежня — нараджэнне другога сына, Казіміра.

1839, ліпень — піша завяшчанне на карысць жонкі перад ад'ездам у замежнае падарожжа. Едзе ў Парыж праз Мюнхен, Дрэздэн, Берлін.

1840 — удзельнічае ў выставе ў Мюнхене. Напісаны «Аўтапартрэт са сцілом».

1841, верасень — прыязджае ў Парыж. Піша велізарныя палотны, напоўненыя містычнымі настроямі: «Напалеон над разарванай картай Еўропы», «Трыумф Напалеона», «Ecce Homo», «Імправізуючы Міцкевіч».

1842 — створаны апошні аўтапартрэт.

1842, 12 мая — памірае на руках у А. Міцкевіча, які пад дыктоўку В. Ваньковіча піша яго апошняе завяшчанне.

1842, 14 мая — пахаваны ў Парыжы на могілках Манмартра.

Спіс ілюстрацый

1. Аўтапартрэт (1820). Нацыянальны музей, Варшава
2. Партрэт скрыпача Караля Ліпіньскага (1822). Нацыянальны музей, Варшава
3. Пеўчыя Віленскага кафедральнага сабора (1819—1820). Нацыянальны музей, Варшава
4. Партрэт Станіслава Хаміньскага (1824—1829). Нацыянальны музей, Варшава
5. Партрэт Юліяна Корсака (1820-я). Нацыянальны музей, Варшава
6. Галава Адама Міцкевіча (1828). Нацыянальны музей, Варшава
7. Партрэт Адама Міцкевіча на скале Аю-Даг (1828). Нацыянальны музей, Варшава
8. Партрэт Антона Гарэцкага (да 1830). Літаратурны музей імя Адама Міцкевіча, Варшава
9. Партрэт губернатара Гецэвіча (да 1831). Літоўскі мастацкі музей, Вільнюс
10. Партрэт прадвадзіцеля дваранства Слонімскага павета Войцэха Пуслоўскага (да 1833). Літоўскі мастацкі музей, Вільнюс
11. Напалеон ля вогнішча (1834). Нацыянальны музей, Варшава
12. Партрэт жонкі мастака з дзецьмі (1834). Нацыянальны музей, Варшава
13. Партрэт Казіміра Пясецкага (1836). Літоўскі мастацкі музей, Вільнюс
14. Партрэт Зоф'і Пясецкай з дзецьмі (1837). Літоўскі мастацкі музей, Вільнюс
15. Партрэт невядомага ў жоўтай камізэльцы (1836). Літоўскі мастацкі музей, Вільнюс
16. Партрэт дамы ў зялёным (1830-я). Літоўскі мастацкі музей, Вільнюс
17. Партрэт Анджэя Тавяньскага (1830-я). Нацыянальны музей, Варшава
18. Партрэт Караліны Тавяньскай (1830-я). Нацыянальны музей, Варшава
19. Партрэт сястры Станіславы Гарноўскай (1830-я). Нацыянальны музей, Варшава
20. Аўтапартрэт (да 1840). Нацыянальны музей, Варшава
21. Апафеоз Напалеона (1841). Літаратурны музей імя Адама Міцкевіча, Варшава
22. Ecce Homo (каля 1842). Літаратурны музей імя Адама Міцкевіча, Варшава
23. Аўтапартрэт (1842). Нацыянальны музей, Варшава

Наталля Сычова

Валентий Вильгельм Ванькович — один из немногих белорусских художников XIX в., оставивший след не только в культуре своего Отечества, но и получивший известность далеко за его пределами.

Имя выдающегося художника Валентия Ваньковича (1800—1842) неразрывно связано с Беларусью: здесь он появился на свет, здесь родились его дети, здесь провел он самый длительный период своей творческой жизни, создав множество портретов своих друзей, родственников, местных шляхтичей.

Талантливый живописец, он прослыл самым ярким романтиком в белорусском искусстве XIX в. Ванькович принадлежал к поколению Мицкевича и Пушкина, был знаком с обоими и писал их портреты. Созданный им «Портрет Адама Мицкевича на скале Аю-Даг» (1828) был для современников и остается до сих пор не менее известным и любимым, чем сам поэт.

Родился художник 12 мая 1800 г. в родовом имении Калюжицы Игуменского уезда Минской губернии (ныне Березинский район Минской области) в семье потомственного судьи Мельхиора Ваньковича и Схоластики Горецкой, сестры опального после восстания 1830 г. поэта Антона Горецкого.

Получил типичное для белорусских шляхтичей начала XIX в. образование: вначале Полоцкая иезуитская академия (1811—1818), где он увлекается живописью, много копирует и рисует с натуры; затем отделение литературы и изящных искусств Виленского университета (1818—1824), когда молодой художник пробует себя в портрете, самом распространенном и востребованном тогда жан-

ре. По решению Совета Виленского университета для завершения художественного образования Ваньковича направили в Императорскую академию художеств в Петербурге (1825—1828). За дипломную программу «Подвиг киевлянина в 988 году» Ваньковичу присуждают Малую золотую медаль. В 1828 г. в Петербурге же по заказу Общества поощрения художников он создал свое самое известное произведение: «Портрет Адама Мицкевича на скале Аю-Даг», ставший теперь визитной карточкой его творчества. Портрет появился на выставке в стенах академии и вызвал хвалебные отзывы. Это был первый успех, громкое общественное признание его таланта, что заставило художника мечтать о славе. В дальнейшем эта мечта приведет его в Париж.

Для Ваньковича 1820-е гг. — это Вильно и Петербург, это время учебы и надежд, его становления как художника и личности, поисков своей неповторимости. В это время он создает такие графические и живописные работы, как «Певчие Виленского кафедрального собора» (1819—1820), «Автопортрет» (1820), серию небольших портретов друзей по Виленскому университету — членов тайных студенческих обществ, впоследствии известных поэтов и общественных деятелей: Франтишка Малевского, Эдварда Одинца, Юлиана Корсака и др.; а также портрет виолончелиста Кароля Липиньского, петербургские портреты пианистки Марии Шимановской, Адама Мицкевича, Александра Пушкина, в которых использованы приемы парадных портретов: обстоятельно выстроенная композиция, сложные развороты фигур, обилие аксессуаров.

В феврале 1829 г. Ванькович возвращается в Минск. У него две мастерские — в Малой Слепянке (имение в 2 км от Минска, доставшееся ему в наследство) и в Минске, где он работает вместе с другом Чеславом Монюшко. Пишет портреты отца, сестры Станиславы Горновской, Доминика Монюшко, дяди Антона Горецкого, жены Анели с детьми, местных шляхтичей. За портреты, «писанные с натуры», Петербургская Императорская академия художеств 21 сен-

тября 1832 г. удостоила его звания «назначенного» в академики и предложила для получения звания академика написать семейный портрет с фигурами в полный рост. Писал ли он такую программу, неизвестно, но документов о получении им звания академика в архивах не нашли.

1830-е гг. — время зрелости и уверенности в себе и своем творчестве, время более глубокого постижения людей. В написанных Ваньковичем в это время портретах люди изображены, как правило, в естественных позах, за повседневными делами, среди привычных вещей. Ничто не тревожит покой и мирное течение их жизни (портреты четы Пясецких, четы Товяньских). Нет внешних ярких эмоций и бурных событий, даже такую исторически пафосную фигуру, как Наполеон, он пишет в состоянии глубокого раздумья-оцепенения и предельной сосредоточенности («Наполеон у костра», 1834). Внутренняя напряженность образов скорее угадывается, выявляется выразительными средствами живописи. Человек в портретах В. Ваньковича не распахивает душу навстречу миру, не открывает ее вовне, а как будто отстраняется от него; смотрит на мир через призму своих душевных переживаний. Для художника-романтика характерно именно такое восприятие и ощущение действительности. Трагизм большинства образов, созданных художником, в их отстраненности и одиночестве, в их погруженности в себя. Романтическое, трагическое противопоставление человека и его окружения, неприятие этого окружения эмоционально усилено обращением Ваньковича к традициям сарматского портрета[1], процветавшего

[1] Сарматский портрет — наиболее национально-самобытная форма портретной живописи XVII—XVIII вв., сложившаяся в старопольском искусстве в конце XVI в. и отражавшая своеобразие идеологии и общественно-политического строя страны с выборным королем и засильем влиятельной аристократии. Сарматский портрет был характерен не только для польской, но также для украинской и белорусской культур XVII—XVIII вв.

на белорусских, польских и украинских землях в XVI—XVII вв. Он вводит элементы стародавнего портрета в ткань повествования о своих современниках. К таким элементам мы можем отнести и некоторую застылость поз, и сдерживаемые эмоции моделей, словно уже погруженных в вечность, и демонстрацию, наперекор всем современным историческим обстоятельствам, сословной шляхетской гордости, которая сквозит во всем облике его персонажей (портреты предводителя дворянства Слонимского уезда Войцеха Пусловского, дяди художника Антона Горецкого).

Сложная политическая обстановка после восстания 1830—1831 гг. и желание познакомиться с современным состоянием европейского искусства побуждают Ваньковича в июле 1839 г. покинуть Минск. Он работает и выставляется в Берлине, Дрездене, Мюнхене, а 15 сентября 1841 г. приезжает в Париж.

В Париже начинается новый этап в творчестве Валентия Ваньковича, который длился совсем недолго и завершился со смертью художника. Очевидно, из-за разочарований, усталости и болезни в нем возросли мистические настроения, поддержанные давним другом философом Анджеем Товяньским. Они определяли, в первую очередь, выбор тем. Так, прожив в Париже полгода (с сентября 1841 по май 1842), встретившись со своими родными и друзьями после десятилетней разлуки, Валентий не спешит никого запечатлеть в портрете. Художник несколько раз повторяет изображение Христа, используя тип, созданный итальянским художником XVII в. Гвидо Рени; обращается к образу Наполеона, трактуя его в символико-аллегорическом ключе («Апофеоз Наполеона», 1841; «Наполеон над разорванной картой Европы», 1841); а своего самого близкого друга, Адама Мицкевича, изображает на огромном полотне в полный рост, в резком развороте, согнутым в неудобной позе («Импровизирующий Мицкевич», 1841). Единственный портрет, который был создан художником в этот период, — его собственный. Он был на-

писан незадолго до смерти. Образ художника исполнен невыразимой тихой грусти и в то же время чувства собственного достоинства, даже некоей горделивости и осознания завершения земного пути. Он будто примирился уже со скорым уходом в иной мир и этим автопортретом прощался со всем дорогим, что оставалось на земле после него. Это произведение — одно из самых проникновенных и глубоких не только в серии его автопортретов, но и в творчестве Ваньковича в целом. По огромной лирической силе рядом с ним можно поставить, пожалуй, только портрет его жены с детьми, написанный в 1834 г. в Малой Слепянке, имении художника. Изображение кроткой миловидной молодой женщины в окружении детских головок и фигурок окутано игрой солнечных бликов и словно само излучает этот солнечный свет. Такую нежность и любовь вложил в портрет художник, что этот женский образ продолжает волновать и наших современников.

Силы художника подорваны, болезнь прогрессирует, и 12 мая 1842 г., продиктовав другу Адаму Мицкевичу завещание, он умирает в расцвете творческих сил. За свою короткую жизнь он успел создать много произведений, из которых сохранилась лишь небольшая часть.

Валентий Ванькович — замечательный мастер портрета первой половины XIX в. На своих полотнах он запечатлел целую эпоху в конкретных неповторимых лицах. Его модели полны жизни, с этими персонажами можно беседовать и заглядывать им в глаза, они могут поведать много интересного о своем времени, о своих политических пристрастиях и духовных исканиях, о тихом семейном счастье и муках разлук.

Его портреты рассеяны по всему миру: хранятся в музеях Литвы, Польши, Франции, России. Многие работы находятся и в частных коллекциях наследников тех, кого художник писал в первой половине XIX в. Может быть, поэтому до сих пор не существует ни большой монографии, ни полного каталога наследия В. Ваньковича.

Нет его произведений, к сожалению, в Беларуси, на родине живописца, поэтому при создании этого небольшого альбома Национальный художественный музей Республики Беларусь и его филиал «Дом Ваньковичей. Культура и искусство первой половины XIX века»[2] за иллюстративным материалом обращались к своим коллегам в других странах.

Данный альбом является первой попыткой познакомить белорусских любителей искусства с творчеством замечательного художника.

Биография Валентия Ваньковича в датах

1800, 12 мая — родился в родовом имении Калюжицы Игуменского уезда Минской губернии (ныне Березинский район Минской области) в семье потомственного судьи Мельхиора Ваньковича и Схоластики из рода Горецких.

1811 — поступил в Полоцкий иезуитский коллегиум (с 1813 г. академия), где проучился до 1818 г.

1818 — поступил в Виленский университет к профессору живописи Яну Рустему. Проучился до 1824 г. Созданы многочисленные портреты друзей, входивших в общества филоматов и филаретов (небольшие по формату, исполнены тушью, гуашью, пастелью).

1824 — по представлению Я. Рустема Совет Виленского университета направляет его как лучшего ученика на 2 года в Императорскую академию художеств в Санкт-Петербурге для усовершенствования мастерства.

---

[2] Открыт в 2000 г. к 200-летию со дня рождения художника в доме его кузена Эдварда Ваньковича на бывшей Волосской улице (ныне ул. Интернациональная, 33а), где Валентий бывал частым гостем. Здесь представлены факсимильные копии с картин и документов, связанных с именем Валентия Ваньковича, а также подлинные живописные произведения его современников.

1825 — женитьба на пинской шляхтянке Анеле из Ростоцких.

1825—1827 — учеба в Петербурге, которая завершилась получением Малой золотой медали за дипломную работу «Подвиг молодого киевлянина в 988 году» с правом стажировки за границей. Поездка откладывается. Художник оставался в Петербурге до конца 1828 г.

1827, 24 октября — рождение первенца, Адама.

1828 — создание, по заказу Общества поощрения художников, портрета Адама Мицкевича («Мицкевич на скале Аю-Даг») и показ его в стенах Академии художеств. Создан портрет пианистки М. Шимановской.

1829, февраль — возвращение в родной Минск, в имение Малая Слепянка, в которой он будет жить до июля 1839 г. Созданы многочисленные портреты по заказам местной шляхты, среди них: Войцеха Пусловского и его семьи, четы Пясецких, четы Товяньских, губернатора Минска Викентия Гечан-Гецевича, портрет жены с детьми и др.

1829, 24 декабря — рождение второго сына, Казимира.

1839, июль — пишет завещание в пользу жены перед отъездом в заграничное путешествие. Едет в Париж через Мюнхен, Дрезден, Берлин.

1840 — участвует в выставке в Мюнхене. Написан «Автопортрет со стилом».

1841, сентябрь — приезжает в Париж. Пишет огромные полотна, исполненные мистических настроений: «Наполеон над разорванной картой Европы», «Триумф Наполеона», «Ecce Homo», «Импровизирующий Мицкевич».

1842 — создан последний автопортрет.

1842, 12 мая — умирает на руках у А. Мицкевича, который под диктовку В. Ваньковича пишет его последнее завещание.

1842, 14 мая — похоронен в Париже на кладбище Монмартра.

Наталья Сычева

Valenty Wilhelm Vankovich is one of those Belarusian artists of the XIX century, who left a trace not only in the culture of his Motherland, but also gained fame far beyond its borders.

The name of an outstanding artist Valenty Vankovich (1800—1842) is inextricably linked with Belarus: he was born in this country, his children were brought up here, and he spent the longest period of his life and created a set of portraits of his friends, family and local gentry in Belarus.

A talented painter had the reputation of the most romantic artist in the Belarusian art of the XIX century. Belonging to the generation of Mickiewicz and Pushkin, Vankovich was acquainted with both of them and wrote their portraits. He created «Portrait of Adam Mickiewicz at Judahu Cliff» (1828) that was known and loved by his contemporaries and is still known nowadays not less than the poet himself.

The artist was born on May 12, 1800 at the family estate Kalyuzhitsy in Igumen district of Minsk province (now Berezino district, Minsk region) into a family of judges, his parents were Melchior Vankovich and Scholastica Goretska, the sister of the poet Anton Goretsky disgraced after the uprising of 1830.

He received typical education for the Belarusian gentry of the beginning of the XIX century. In 1811—1818 Vankovich studied at the Polotsk Jesuits College and later at the Department of Liberal Sciences of the Polotsk Academy, where he enjoyed painting, made a lot of copies and drawings from life. The artist continued his education at the Department of Literature and Fine Arts of Vilna University (1818—1824). At that time Vankovich tried his hand in the portrait, the most common and popular genre then. By the decision of the Council he received a Vilna University scholarship for studies at the Petersburg Academy of Arts (1825—1828).

The artist was awarded with the Second Prize (the Golden Medal) for the graduate programme «Heroic deed of a Kievan in 988». In 1828, in St. Petersburg, on request of the Society for Promotion of artists, he created his most famous painting, «Portrait of Adam Mickiewicz at Judahu Cliff», which became a hallmark of his work. The portrait appeared at the Academy of Arts exhibition and was praised immensely. It was the first public recognition of his talent and it made the artist dream of fame. In the future, this dream would lead him to Paris.

Vankovich spent 1820s in Vilna and St. Petersburg. It was the time of his studies and hopes, his emergence as an artist and making up as personality. At this time, he created such graphic and pictorial works as «Choristers of Vilnius Cathedral» (1819—1820), «Self portrait» (1820) and a series of small portraits of friends at the University of Vilna — members of secret student societies, who later became renowned poets and public figures: Francis Malevsky, Edward Odyniec, Julian Korsak, etc., as well as a portrait of the cellist Karol Lipinsky, St. Petersburg portraits of the pianist Maria Szymanowska, Adam Mickiewicz, Alexander Pushkin, in which the techniques of formal portraits were used: a detailed composition, sophisticated poses and the abundance of accessories.

In February 1829, Vankovich returned to Minsk. He had two ateliers — in Malaya Slepyanka (an inherited property, situated 2 km from Minsk), and in Minsk, where he worked with his friend Czeslaw Moniuszko. There he painted portraits of his father and his sister Stanislawa Gornovska, of Dominic Moniuszko and Anton Goretsky, of his wife Anel with children and the local gentry. On September 21, 1832 the Academy of Arts conferred him on the title of the «Nominated» for the portraits «painted from life» and offered him to paint a family portrait with figures in full-length for the rank of the Academician. Whether he wrote such a portrait is unknown but there are no documents confirming the acquisition of this rank in the archives.

For Vankovich 1830s were the time of maturity, self-confidence and the confidence in his work, with a deeper comprehension of the people.

Portraits of that period as a rule depict people in natural poses, among usual things and occupied with the daily business. Nothing disturbs tranquility and peace of their lives (portraits of the Piasecky couple and the Towiansky couple). There were no external vivid emotions and tumultuous events, even such a pompous historical figure like Napoleon, he wrote in a state of deep meditation, trance and maximum concentration («Napoleon by the fire», 1834). Internal tensions of images could be rather discerned and detected by means of expressive painting. The man in the portraits of Vankovich bares not his soul towards the world, but keeps away from it and looks at the world through the prism of his own emotional experiences. Such a perception and a sense of reality are characteristic to a romantic artist. The tragedy of most images created by the artist is in their alienation and loneliness. Romantic, tragic contrast of the man and his environment, the rejection of this environment emotionally enhanced by Vankovich's appeal to the traditions of a Sarmatian portrait[1] that had flourished in the Belarusian, Polish and Ukrainian lands in the XVI—XVII centuries. He introduced the elements of the ancient portrait to his contemporaries. Among these elements may be mentioned some stiffness of poses and pent-up emotions of models, as if already plunged into eternity, and demonstration, in defiance of all contemporary historical circumstances, of gentry class pride that came through in the whole shape of his characters (portraits of Wojciech Puslovsky, the Marshal of the Nobility of Slonim district, and Anton Goretsky, the uncle of the artist).

The complicated political situation after the uprising of 1830—1831 and the desire to get acquainted with the current state of European art impelled Vankovich to leave Minsk in July 1839. He lived and exhibited in Berlin, Dresden, Munich, and on September 15, 1841 moved to Paris.

---

[1] Sarmatian portrait is the most distinctive form of national portraiture in the XVII—XVIII centuries, established in the old Polish art at the end of the XVI century and reflecting the uniqueness of the ideology and socio-political system of the country with an elected king, and the dominance of powerful aristocrats. Sarmatian portrait was typical not only for Polish culture but also for the Ukrainian and Belarusian cultures in the XVII—XVIII centuries.

In Paris started a new stage of the work of Valenty Vankovich, which did not last long and ended with the death of the artist. Obviously, due to frustration, exhaustion and disease some mystical mood arose in him, supported by a longtime friend of his, the philosopher Andrzej Towiansky. This mood determined, first of all, the choice of themes. So, after living in Paris for six months (from September 1841 to May 1842) and meetings with family and friends after a decade of separation, Valenty was in no hurry to portray anyone. The artist repeated several times the image of Christ, using the type created by Guido Reni, the Italian artist of the XVII century; referred to the image of Napoleon, treating it in a symbolic and allegorical way («Apotheosis of Napoleon», 1841; «Napoleon over the torn map of Europe», 1841); and depicted Adam Mickiewicz, his closest friend, in a full-length on the huge canvas, bent in an awkward position («Extemporizing Mickiewicz», 1841). During that period the artist created only his own portrait. It was written shortly before his death. The image of the artist is full of unspeakable and quiet sadness and at the same time it is full of self-esteem, even some kind of pride and awareness of the dusk of his life. He seemed to have reconciled with the imminent departure to another world, and this self portrait became a farewell to all that was left after him. This piece is one of the most insightful and profound not only in a series of self portraits, but also in the work of Vankovich as a whole. Perhaps, only a portrait of his wife and children, written in 1834 in the artist's estate could be compared with this self portrait to its lyrical power. The image of a young gentle woman surrounded by children's figures is shrouded in sun glints and seems to radiate sunshine itself. The artist put into the portrait such tenderness and love that this woman's image continues to excite people nowadays.

The disease of the artist progressed, and on May 12, 1842, having dictated to Adam Mickiewicz his will, Vankovich died in the prime of his life. During his short life he managed to create many works, of which only a tiny part have been preserved.

Valenty Vankovich is a remarkable master of portrait of the first half of the XIX century. He portrayed an entire epoch in unique faces. His models are full of life, one can talk to these characters and look into their eyes, they can tell a lot about their time, their political allegiances and spiritual quests, about a quiet family happiness and the pain of separations.

His portraits are scattered around the world. They can be found at the museums in Lithuania, Poland, France and Russia. Many works are in private collections of the heirs of those whom the artist depicted in the first half of the XIX century. Probably that's why until now there is no either a monograph or a comprehensive catalog of the heritage of V. Vankovich.

Unfortunately there are no works of Vankovich in Belarus, in the birthplace of the artist. That's why the National Art Museum of Belarus and its affiliate «The Vankovich house. Culture and art of the first half of the XIX century»[2] appealed to the colleagues in other countries while preparing the album in order to get illustrative material.

This album is the first attempt to introduce the work of a remarkable artist to Belarusian art lovers.

Valenty Vankovich's biography in dates

1800, May 12 — born at the family estate Kalyuzhitsy in Igumen district of Minsk province (now Berezino district, Minsk region) into a family of Melchior Vankovich and Scholastica Goretska.

1811 — entered the Polotsk Jesuits College, where he studied until 1818.

1818 — enrolled in the University of Vilna to Jan Rustem, Professor of painting. Studied there until 1824 and created numerous portraits of friends who were part of the societies of the Philomaths and the Filarets (of small-format, in ink, gouache, pastel).

---

[2] Opened in 2000 on the 200th anniversary of the artist's birth in the house of his cousin Edward Vankovich at the former Volosskaya Street (now International St., 33a), which Valenty frequently visited. Here facsimiles of the pictures and documents related to the name of Valenty Vankovich are exhibited, as well as original paintings by his contemporaries.

1824 — on the proposal of J. Rustem the Council of Vilna University sent its best student for two years to the Imperial Academy of Fine Arts in St. Petersburg for the improvement of skills.

1825 — marriage to Anel née Rostotska.

1825—1827 — studied in St. Petersburg, as the result, obtained the Golden Medal for the graduate programme «Heroic Deed of a Kievan in 988» with the right of training abroad. The trip was postponed. The artist remained in St. Petersburg until the end of 1828.

1827, October 24 — the birth of the first child Adam.

1828 — on request of the Society for Promotion of artists he created his most famous painting, «Portrait of Adam Mickiewicz at Judahu Cliff» and displayed it in the Academy of Fine Arts. He created a portrait of the pianist M. Szymanowska.

1829, February — returning to his native Minsk, to the estate of Malaya Slepyanka, where he lived up to July, 1839 and created numerous portraits on orders of the local gentry, among them: portraits of Wojciech Puslovsky and his family, the Piasecky couple and the Towiansky couple, Vincent Gechan Getsevich, the governor of Minsk, and the portrait of his wife and children, etc.

1829, December 24 — the birth of his second son Kasimir.

1839, July — wrote a will in the name of his wife before leaving for the trip abroad. He went to Paris via Munich, Dresden, Berlin.

1840 — participated in an exhibition in Munich. «Self portrait with a stylus» was written.

1841, September — arrived in Paris. Wrote huge canvases full of mystical sentiment: «Napoleon over the torn map of Europe,» «The triumph of Napoleon», «Ecce Homo», «Extemporizing Mickiewicz».

1842 — the last self portrait was created.

1842, May 12 — died at the hands of Adam Mickiewicz, who wrote his last will.

1842, May 14 — buried in the cemetery of Montmartre in Paris.

Natalia Sycheva

Аўтапартрэт. 1820
Автопортрет. 1820
Self portrait. 1820

Ecce Homo. Каля 1842
Ecce Homo. Около 1842
Ecce Homo. Around 1842

Апафеоз Напалеона. 1841
Апофеоз Наполеона. 1841
The apotheosis of Napoleon. 1841

Аўтапартрэт. Да 1840
Автопортрет. До 1840
Self portrait. Prior to 1840

Партрэт сястры Станіславы Гарноўскай. 1830-я
Портрет сестры Станиславы Горновской. 1830-е
Portrait of the artist's sister Stanislawa Gornovska. 1830s

Партрэт Караліны Тавяньскай. 1830-я
Портрет Каролины Товяньской. 1830-е
Portrait of Carolina Towianska. 1830s

Партрэт Анджэя Тавяньскага. 1830-я
Портрет Анджея Товяньского. 1830-е
Portrait of Andrzej Towiansky. 1830s

Партрэт дамы ў зялёным. 1830-я
Портрет дамы в зеленом. 1830-е
Portrait of a lady in green. 1830s

Партрэт невядомага ў жоўтай камізэльцы. 1836
Портрет неизвестного в желтом жилете. 1836
Portrait of an unknown in a yellow vest. 1836

Партрэт Зоф'і Пясецкай з дзецьмі. 1837
Портрет Софии Пясецкой с детьми. 1837
Portrait of Sofia Piasecka with the children. 1837

Партрэт Казіміра Пясецкага. 1836
Портрет Казимира Пясецкого. 1836
Portrait of Kasimir Piasecky. 1836

Партрэт жонкі мастака з дзецьмі. 1834
Портрет жены художника с детьми. 1834
Portrait of the artist's wife with their children. 1834

Напалеон ля вогнішча. 1834
Наполеон у костра. 1834
Napoleon by the fire. 1834

Партрэт прадвадзіцеля дваранства Слонімскага павета
Войцэха Пуслоўскага. Да 1833
Портрет предводителя дворянства Слонимского уезда
Войцеха Пусловского. До 1833
Portrait of Wojciech Puslovsky the Marshal of the Nobility
of Slonim district. Prior to 1833

Партрэт губернатара Гецэвіча. Да 1831
Портрет губернатора Гецевича. До 1831
Portrait of Governor Getsevich. Prior to 1831

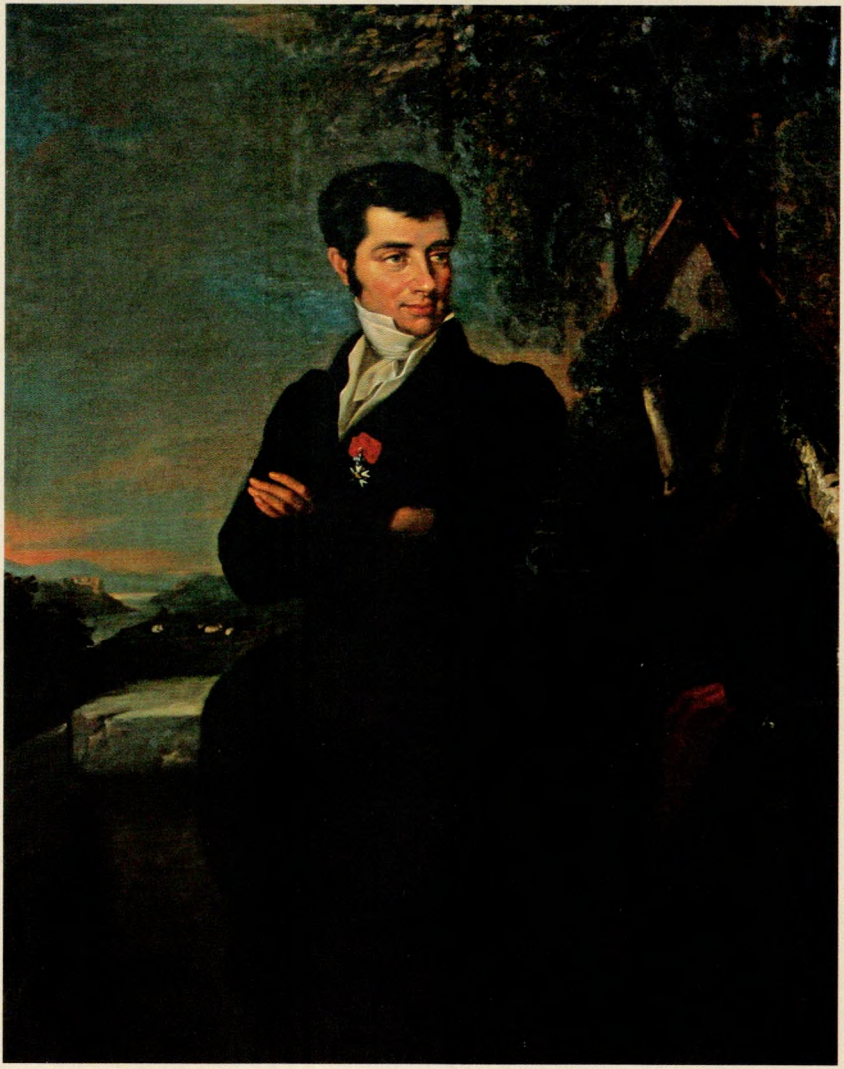

Партрэт Антона Гарэцкага. Да 1830
Портрет Антона Горецкого. До 1830
Portrait of Anton Goretsky. Prior to 1830

Партрэт Адама Міцкевіча на скале Аю-Даг. 1828
Портрет Адама Мицкевича на скале Аю-Даг. 1828
Portrait of Adam Mickiewicz at Judahu Cliff. 1828

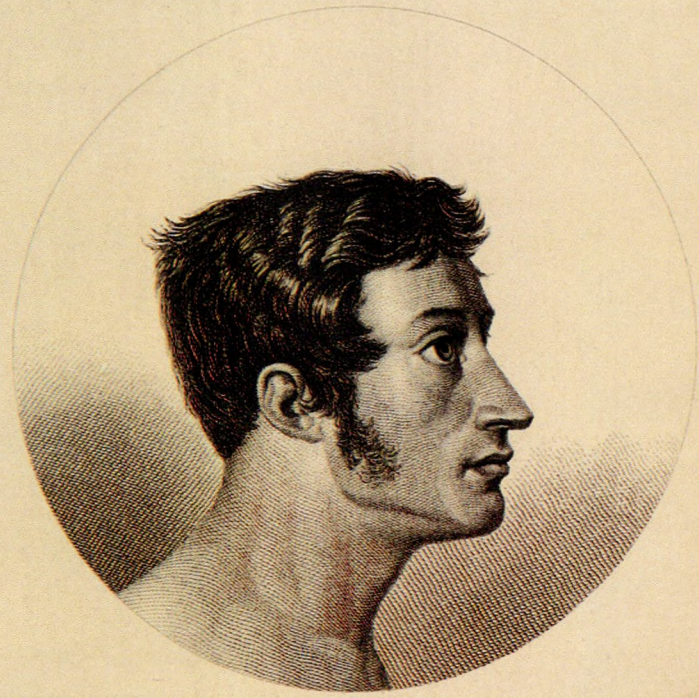

Mickiewicz.

Галава Адама Міцкевіча. 1828
Голова Адама Мицкевича. 1828
The head of Adam Mickiewicz. 1828

Партрэт Юліяна Корсака. 1820-я
Портрет Юлиана Корсака. 1820-е
Portrait of Julian Korsak. 1820s

Партрэт Станіслава Хаминьскага. 1824—1829
Портрет Станислава Хоминьского. 1824—1829
Portrait of Stanislaw Hominsky. 1824—1829

Пеўчыя Віленскага кафедральнага сабора. 1819—1820
Певчие Виленского кафедрального собора. 1819—1820
Choristers of Vilnius Cathedral. 1819—1820

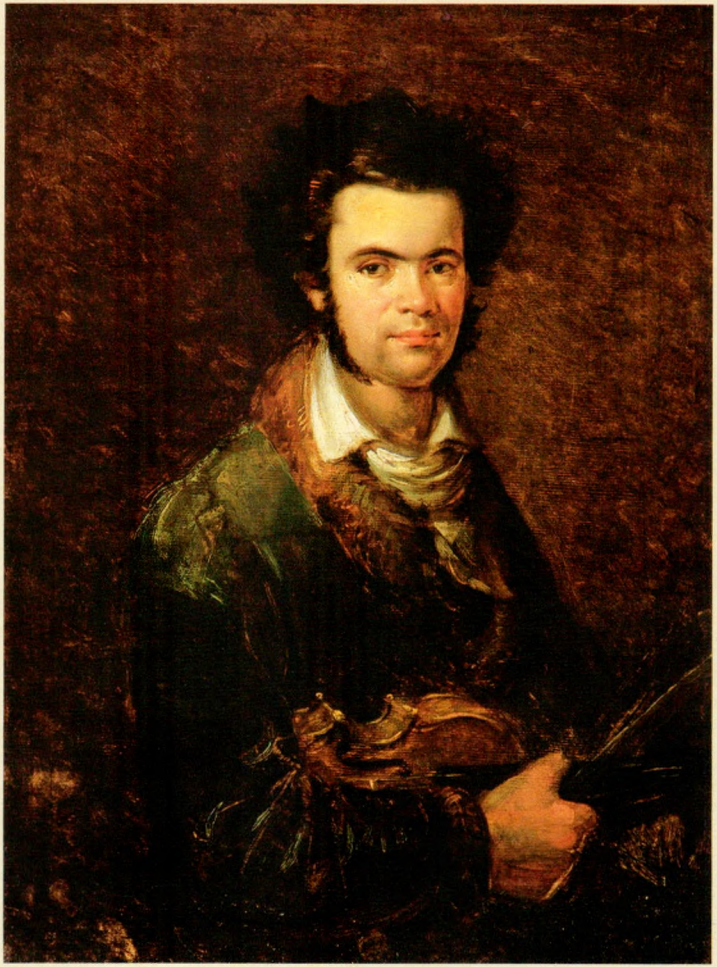

Партрэт скрыпача Караля Ліпіньскага. 1822
Портрет скрипача Кароля Липиньского. 1822
Portrait of the cellist Karol Lipinsky. 1822

Аўтапартрэт. 1842
Автопортрет. 1842
Self portrait. 1842

Навукова-папулярнае выданне

Славутыя мастакі з Беларусі

ВАЛЕНЦІЙ ВАНЬКОВІЧ

На беларускай, рускай і англійскай мовах

Рэдактар *А.С. Шагун*
Пераклад на англійскую мову *А.В. Валасач*
Мастацкі рэдактар *А.А. Яцук*
Тэхнічны рэдактар *С.Л. Печанёва*
Карэктар *Л.У. Сідарава*

Падпісана да друку 27.03.2012. Фармат 60×70 $^{1}/_{16}$.
Папера мелаваная. Гарнітура «Minion Pro». Афсетны друк.
Ум. друк. арк. 3,12. Ул.-выд. арк. 4,1. Тыраж 1000 экз. Зак. 116.

Рэспубліканскае ўнітарнае прадпрыемства «Выдавецтва «Беларусь»
ЛИ № 02330/0494065 ад 03.02.2009.
Пр. Пераможцаў, 11, 220004, Мінск.

Адкрытае акцыянернае таварыства «Чырвоная зорка».
ЛП № 02330/0552716 ад 03.04.2009.
1-ы Загарадны зав., 3, 220073, Мінск.

978-985-01-0939-2

9 789850 109392

НАЦЫЯНАЛЬНЫ МАСТАЦКІ МУЗЕЙ
РЭСПУБЛІКІ БЕЛАРУСЬ

Славутыя мастакі з Беларусі
Знаменитые художники из Беларуси
Famous artists from Belarus

І. ХРУЦКІ
В. ВАНЬКОВІЧ
В. БЯЛЫНІЦКІ-БІРУЛЯ
С. ЖУКОЎСКІ
Я. ДРАЗДОВІЧ

Выдавецтва
«Беларусь»